

SCHOOL AND FAMILY AS AN IMPORTANT ROLE IN THE SOCIALIZATION OF STUDENTS

Gulnara Shahmuradova

Research Fellow of the Institute of Education of the
Republic of Azerbaijan

E-mail: gulnara.shahmuradova@mail.ru

<https://orcid.org/0000-0003-1997-0317>

Abstract. The article discusses the role of school and family in the socialization of students. The relationship between family members and the impact of family communication on the upbringing of children, their communication skills, and ethical behavior. It is noted that if a child sees material and moral problems and physical and psychological violence in the family, it will manifest itself in his future life. Citing examples from the classical literature of Azerbaijan, the author draws attention to the impact of the personal example of the school staff, teacher, and parent on the formation of student personality, as well as their socialization, a number of responsibilities of family members, and school staff in this area.

Keywords: family, school, social relations, training, student identity, socialization.

To cite this article: Shahmuradova G. (2022). School and family as an important role in the socialization of students. *Journal of Preschool and Primary Education*, Vol. 239, Issue II, pp. 93-101.

Article history: received – 22.04.2022; accepted – 25.05.2022.

MƏKTƏB VƏ AİLƏ ŞAĞIRDLƏRİN SOSİALLAŞMASINDA MÜHÜM AMİL KİMİ

Gülnarə Şahmuradova

Azərbaycan Respublikası Təhsil
İnstitutunun elmi işçisi
E-mail: gulnara.shahmuradova@mail.ru
<https://orcid.org/0000-0003-1997-0317>

Annotasiya. Məqalədə şagirdlərin sosiallaşmasında məktəbin və ailənin rolundan bəhs edilir. Ailə üzvlərinin qarşılıqlı münasibətləri, ailədaxili ünsiyyətin uşaqların tərbiyəsinə, onların ünsiyyət qurma bacarıqlarına və etik davranışlarına təsirindən danışılır. Qeyd olunur ki, əgər uşaq ailədə maddi-mənəvi problemlər, fiziki-psixoloji şiddət görürsə, bu, özünü onun gələcək həyatında da büruzə verəcək. Müəllif Azərbaycan klassik ədəbiyyatından nümunələr gətirməklə məktəb kollektivinin, müəllimin və valideynlərin şəxsi nümunəsinin şagird şəxsiyyətinin formalaşmasına təsiri ilə yanaşı, onların sosiallaşmasında əhəmiyyətini diqqət mərkəzinə çəkir, ailə üzvlərinin və məktəb kollektivinin bu sahədə üzərinə düşən bir sıra vəzifələr oxucuların diqqətinə çatdırılır.

Açar sözlər: ailə, məktəb, sosial münasibətlər, təlim, şagird şəxsiyyəti, sosiallaşma.

Məqaləyə istinad: Şahmuradova G. (2022). Məktəb və ailə şagirdlərin sosiallaşmasında mühüm amil kimi. «Məktəbəqədər və ibtidai təhsil», № 2 (239), səh. 93-101.

Məqalə tarixçəsi: göndərilib – 22.04.2022; qəbul edilib – 25.05.2022.

Giriş / Introduction

Müasir dövrdə elm və texnika sürətlə inkişaf edir. Texnologiyalar dövründə yaşayırıq. Artıq bir çox sahələrdə insan əməyini robotlar əvəz edir. İKT-nin həyatın hər sahəsində rolunun əvəzolunmaz olduğu danılmazdır. Yaşayış tərzimizi “ağıllı” telefonlarsız, internetsiz təsəvvür etmək çətindir. Əvvəllər ünvanı çatmasını günlərlə gözlədiyimiz məlumatlar, məktublar bir saniyə ərzində ünvanına çatır. Belə sürətli texnoloji inkişaf prosesi ilə ayaqlaşa biləcək nəsil yetişdirmək məktəbin və ailənin ən ümdə vəzifəsidir. Bununla belə, bu inkişaf prosesinə qoşulmaq üçün yalnız bacarıqlı, savadlı olmaq kifayət etmir. Yüksək mədəniyyətə malik olan, etik davranışlı, əxlaqlı, ünsiyyət qurma bacarıqları olan insan elm və qabaqcıl texnologiyalar dövründə daha çox uğurlara imza ata bilər.

Müəllim fenomeni də cəmiyyətdə nümunəvi şəxsiyyət, yüksək zirvə, məktəb isə təlim-tərbiyə ocağı kimi qəbul olunur və uşaqların şəxsiyyət kimi formalaşmalarında mühüm rola malikdir. Xüsusilə ilk müəllim uşaqların yaddaşında silinməz izlər buraxır. Müşahidələr göstərir ki, şagirdlərin rəftarı, müəyyən vərdisləri, nitqi ilə hansı müəllimin şagirdi olduğunu asanlıqla müəyyənləşdirmək olur. Uşaqlar öz ibtidai sinif müəllimlərinin danışığı tərzini, jestlərini, mimikasını təkrar etməyə çalışırlar. Bu səbəbdən də müəllim ən böyük nümunə hesab olunur.

Əsas hissə / Main part

İnsanın ilk kollektivi onun ailəsidir. Deməli, şəxsiyyəti ilk olaraq ailə formalaşdırır. Daha sonra bağça, məktəb və digər kollektivlər... beləcə, davam edir. Əgər uşaq doğulub böyüdüüyü ailədə düzgün tərbiyə olunarsa, sevgi, qayğı, yeri gələndə tələbkarlıq görərsə, böyüdükcə özünə inamı, əzmkarlığı, zəhmət sevrəliyini daha da artır. Uşaqların düşdüüyü sosial mühitdə əhatəsindəki insanlarla daha tez ünsiyyət qura bilmələri; öz fikrini aydın, səlis ifadə etmələri; özünə inamı, özünə və ailəsinə güvənli olmaları; düşdükləri mühitə asan adaptasiya oluna bilmələri məhz onların ailədə aldığı tərbiyədən və əhatə olunduqları sosial mühitdən çox asılıdır.

Ailədaxili münasibətlər, uşaq rəftar, ünsiyyət, davranış o ailədə böyüyən uşaqların ruhuna, xasiyyətinə, yaddaşına birbaşa təsir edir. Əgər uşaq ailədə maddi-mənəvi problemlər, fiziki-psixoloji şiddət görürsə, bu, özünü onun gələcək həyatında da göstərəcək. Valideynlərindən psixoloji, fiziki şiddət görən uşaq çox zaman özündən kiçiklərə şiddət göstərir. Belə uşaqlar hesab edirlər ki, həyatda ancaq şiddətlə başqalarından üstün olmaq, təzyiqliq yolu ilə kimisə özünə tabe etmək olar. Ona görə də tərbiyə və təhsilin integrativliyinin təmin olunması, valideyn-məktəb əlaqələrinin gücləndirilməsi məktəbin qarşısında duran əsas hədəflərdəndir.

Uşaq ailədə qarşılıqlı hörmət, anlaşıma, hər vəziyyətdə bir-birinə dəstək olan valideynlərini görürsə, həyatda da qayğıkeş, anlayışlı, zəhmətsevər, mehriban xarakterə malik olur. Belə uşaqlar ailə üzvləri və digər insanlarla ünsiyyət qurmaqdan, fikir mübadiləsi aparmaqdan çəkinmirlər. Hətta belə uşaqlar sosial mühitdə, kollektivdə öz səlis, aydın nitqləri, fikir yürütmələri, başqasının fikrinə hörmət və diqqətlə yanaşmaları ilə fərqlənirlər. “Hər bir insan öz dilinin altında gizlənib” atalar məsəli elə bu mənada işlənir. İnsan danışarkən onun kim olduğu, hansı tərbiyəyə, savada, bacarığa malik olduğu aydın olur.

İnsanın gözəl əxlaqa, səlis, aydın nitqə, etik davranış normalarına malik olmasına yalnız təhsil səviyyəsi deyil, onun genetik kodu, ailəsi və düşdüyü mühit də müəyyən təsir göstərir. Bəzən ali təhsili olmayan elə insanlarla qarşılaşırıq ki, onların nitqi, rəftarı, davranış mədəniyyəti həmsöhbətində ona qarşı maraq və hörmət yaradır. Belə insanların ən böyük müəllimi onun ailəsi və böyüdü-yü mühitdir. Uşaqların gələcəkdə şəxsiyyət kimi yetişmələri onların valideynlərindən, ailənin digər üzvlərindən, malik olduqları milli xüsusiyyətlərdən və cəmiyyətdən asılıdır. Uşaqlara yalnız sevgi hiss etdirmək, əzizləmək, ehtiyaclarını qarşılamaqla kifayətlənmək doğru deyil. Həyatın çətinliklərinə sinə gərmək, mübarizlik, humanistlik, nəciblik kimi hisslərin aşılınması, formalaşdırılması da vacib məsələlərdəndir. Uşaqların kiçik səhvlərinə göz yummaq, davranışlarındakı xoşagəlməz hallara fikir verməmək onların gələcəkdə böyük səhvlər etməsinə, kobud rəftarlı bir insan kimi böyümələrinə gətirib çıxarır. Sevgi və tənbeh faydalı olduğu kimi, həddindən çox olanda zərəri də var. Nizami Gəncəvinin sözləri ilə desək,

Sözün də su kimi lətafəti var,
Hər sözü az demək daha xoş olar.
Bir inci saflığı varsa da suda,
Artıq içiləndə dərd verir o da.

[N. Gəncəvi. “Leyli və Məcnun”]

Uşaqlara etdikləri səhvlərə görə fiziki şiddət göstərmək çox yanlış və yolverilməz hərəkətdir. Onlarla bu barədə söhbətlər aparmaqla, ədəbiyyatdan, filmlərdən və həyatdan nümunələr gətirməklə onların səhvləri, xarakterlərindəki arzuolunmaz halları aradan qaldırmaq olar.

İnsanlara, təbiətə, əməyə sevgi və hörmət də, ilk olaraq, ailədə öyrədilir. Nənələrin, anaların laylaları, babaların məsəlləri, kəlamları, söylədikləri nağıllar uşaqlarda müsbət xarakter xüsusiyyətlərinin formalaşmasında mühüm rol oynayır. Məhz belə nağıllar, bədii əsərlər, filmlər vasitəsi ilə uşaqlar yaxşını pisdən seçməyi öyrənirlər. Müsbət obrazlar, cəsur qəhrəmanlar yaxşı cəhətləri ilə həmişə uşaqların diqqətini cəlb edir. Bu surətlərin təsiri uşaqlarda mehribanlıq, əzmkarlıq, əməksevərlik, insanpərvər, təbiətsevər, böyüyə hörmət, kiçiyə məhəbbət, nümunəvi davranış və s. kimi müsbət cəhətlərin formalaşmasına təkan verir.

Uşaqlarda sosiallaşma və mühitə adaptasiya bacarıqlarının formalaşmasının yollarından biri də onların ev işlərinə cəlb olunmalarıdır. Məsələn, valideynlər və ya ailənin digər üzvləri həyətdə ağaclara qulluq edərkən uşaqları da bacara biləcəkləri, güclərinə müvafiq işlərə cəlb etmələri məsləhətdir. Onlara işin icra qaydaları ilə yanaşı, təhlükəsizlik qaydalarını da izah etmək, öyrətmək lazımdır. Bu, uşaqlara özünəinam, özünəgüvən hissələrinin aşılınması ilə yanaşı, onların sosiallaşma, əməkdaşlıq bacarıqlarının inkişaf etdirilməsinə müsbət təsir edir. Ailədə güclərinə və yaşlarına uyğun əməyə cəlb olunan uşaqlar başqalarına kömək etməkdən, qayğı göstərməkdən zövq alırlar. Bu, uşaqların fikir mübadiləsi, məsləhətləşmələr aparmaq, öz təkliflərini irəli sürmək kimi sərbəst fəaliyyətlərinin yaranmasına təsir edir, onlar öz səhvlərini düzəltməyi, səbrli, qayğıkeş olmağı öyrənirlər.

Valideynlər və ailənin digər üzvləri uşaqlarla mümkün qədər çox ünsiyyətdə olmalıdırlar. Böyüklər qarşılıqlı ünsiyyətdə nümunəvi nitq etiketlərindən istifadəni ön plana çəkməli, uşaqların söhbətlərinə səbrlə qulaq asmalı, fikirlərinə hörmətlə yanaşmalı, onların fikirlərinə önəm verməli, suallarını cavablandırmalı, səhvlərini izah etməlidirlər. Əgər uşaq verdiyi suallara cavabı ailəsindən ala bilmirsə, özünə qapanır və ya cavabları kənar insanlardan öyrənməyə çalışır. Bu isə çox vaxt arzuolunmaz nəticələrə gətirib çıxarır. Bu vəziyyət uzun müddətdən sonra özünü büruzə verir. O zaman artıq çox gec olur, çünki uşağın xarakteri, şəxsiyyəti, xasiyyəti arzuolunmaz şəkildə formalaşmış olur. “Ağac yaş olanda əyilər” məsəlini xatırlayaq. Bu məsəl “tərbiyədə gecikmək olmaz” fikrini bir daha təsdiqləyir. Ailədə qazanılan ilkin bacarıq və vərdişlər, xarakterik xüsusiyyətlər uşaq bağçasında və məktəb kollektivində inkişaf etdirilir, möhkəmlənir, eyni zamanda yeni bacarıq və vərdişlər də yaranır. Müəllim, məktəb kollektivi həm şəxsi nümunələri, həm də işləri ilə uşaqlara nümunə olmalıdırlar.

Y.A.Komenski (1592–1670) yazırdı: “Müəllimlər əməkdə və geyimdə sadəliyən, fəaliyyətdə – gümrəhlik və əməksevərliyin, davranışda – təvazökarlıq və gözəl əxlaqın, nitqdə – danışmaq və susmaq sənətinin nümunəsi olmalıdırlar” [Komenski Y.A., 2015]. Üzeyir Hacıbəyov isə müəllimləri “milli tərbiyəçilər” adlandırır və deyirdi: “Millətimizin müəllimlərdən başqa kimi var ki, daim camaat içində olub, onlarla bilavasitə əlaqədə olsunlar?!” [Üzeyir Hacıbəyov., 1985]. Məktəb, müəllim və kitab cəmiyyətin gələcəyini formalaşdıran, tərbiyə edən, “qaranlıq” könüllərə, qəlblərə, düşüncələrə nur saçan günəşdir. Əsl müəllim hörmət və sevgiyə layiqdir. Hüseyn Cavid gənc və istedadlı müəllim Abdulla Surun vəfatı münasibəti ilə yazdığı məqaləsində xalqa, insanlara müraciət edərək, “Əfəndilər! Möhtərəm qarelər! Müəllimlərə hörmət ediniz, onları seviniz. Onları çox böyük görünüz. Əvət, onlara pərəstiş ediniz, onları özünüzə əfəndi biliniz!” – deyirdi [H. Cavid., 1985]. O, müəllimlərə də belə müraciət edirdi: “Lakin, ey

müəllimlər! Ey möhtərəm əfəndilər! Sizlər, sizlər əsla millətimizin, mühitimizin bu etinasızlığına etina etməyiniz. Daima çalışın, çabalayın! Millət, Vətən uğruna canınızdan keçmək belə icab etsə, saqınmayınız! Əsla cəsərsizlik göstərməyiniz. Mühitimiz sizi təqdir etməyir, edəməyir, zərəri yox” [H. Cavid., 1985].

Müəllim hərtərəfli inkişaf etmiş bir şəxsiyyət olmalıdır. Onun əxlaqı, biliyi, bacarığı, nitqi, nüfuzu ilə yanaşı, pedaqoji ustalığı da mühüm əhəmiyyətə malikdir.

Belə bir deyim var: “Nə qədər insan varsa, o qədər də xarakterlər və talelər var”. Müəllim insan temperamentinin Hippokrat tərəfindən adları verilmiş 4 tipinin – *sanqvinik, xolerik, fleqmatik, melanxolik* tiplərinin səciyyəvi xüsusiyyətlərinə bələd olmalıdır. Müəllim hər bir xarakter tipinin əsas və ümumi cəhətlərini bilməli, eyni zamanda şagirdlərin hansı tiptən olduğunu müəyyənləşdirərək, onlarla aparılacaq işləri planlaşdırmalıdır. Bununla yanaşı, diferensial yanaşmanı da diqqət mərkəzində saxlamalıdır. Diferensial yanaşmanın uğurlu alınması üçün işə şagirdlərin diaqnostikasından başlamalıdır. Deməli, müəllim, şagirdlərin fərqi xüsusiyyətlərinə bələd olmaq, iş metodu seçmək üçün, ilk növbədə, onların diaqnostikasını aparmalıdır.

Sanqvinik tipinə aid insanlar emosional, zirək və diribaş olurlar. Ətrafda olan heç bir şey onların diqqətindən kənar qalmır. Hər şeyə maraq göstərirlər və onların maraq obyektləri tez-tez dəyişir [Ümumi psixologiya., 2002]. Psixoloqların fikrincə, *sanqviniklərin* maraqları davamsız və qeyri-sabitdir. Elə ona görə də böyük həvəslə, coşqu ilə başladıkları işdən son dərəcə sakit əl çəkirlər. Heç bir tip *sanqvinik* insanlar qədər istənilən şəraitə, vəziyyətə tez uyğunlaşa bilmir. Onlar emosional olsalar da, yaddaşları zəifdir. Onlar üçün hər şey bir anlıqdır, lakin heç bir şey onları təbdən çıxarmır, çünki sevinci də, kədəri də tez unudurlar. Bu tip insanlar təsir altına tez düşürlər. Elə buna görə də belə insanlardan bəziləri son dərəcə özbaşına, bəziləri isə, bunun tam əksinə olaraq, intizamlıdırlar.

“*Xolerik* insanlar son dərəcə coşqun xarakterli, kəmhövsələ, inadkardırlar. Həmişə istənilən məsələyə birinci reaksiya verirlər. Bunun ucbatından *xolerik* tipli insanların başı, həmişə, necə deyirlər, qeylü-qalda olur: ətrafdakılarla yola getmir, tez-tez münaqişəyə girirlər” [Ümumi psixologiya., 2002]. Ona görə də *xoleriki*, adətən, səbrsiz, tündməcəz insan kimi tanıyırlar. *Sanqviniklərdən* fərqli olaraq, *xoleriklərin* maraqları sabit və davamlıdır. Başladıkları işi, bir qayda olaraq, sona çatdırırlar. Problemlə üzləşərkən özlərini itirmir, asanlıqla vəziyyətdən çıxış yolu tapırlar. *Xolerik* tipə aid olan insanlar sadıqdırlar. Ətraflarındakı insanlara son dərəcə bağlı olduqlarına görə onlar üçün mühiti dəyişmək çox çətindir. Düşdükləri yeni mühitə uzun müddət alışa bilmirlər.

“*Fleqmatik* insanlar qaradiməz, sakit, təmkinli olurlar. Heç bir tip *fleqmatiklər* qədər təmkinli deyil. Onları həyəcanlandırmaq və yaxud hirsəndirmək o qədər də asan məsələ deyil. Bu xüsusiyyətlərinə baxmayaraq, psixoloqların

Məktəb və ailə şagirdlərin sosiallaşmasında mühüm amil kimi

fikrincə, fleqmatik insanlar mehriban və istiqanlıdırlar” [Ümumi psixologiya., 2002]. Alışdıqları insanlara qarşı diqqətli və mehriban olurlar. Gec uyğunlaşdıqları, alışdıqları kimi, gec də unudurlar. Elə ona görə də psixoloqlar məsləhət görürlər ki, ilk baxışda qaradınmız, sakit, son dərəcə soyuqqanlı olan bu insanların sadıqlığına şübhə ilə yanaşmayaq.

“*Melanxolik* – dərin kədər içində olan hüznü, tənha, ümitsiz bir insandır. Melanxolik insanlar xoşbəxt deyillər. Tənhalığı, cəmiyyətdən uzaqlaşmağı və insanlarla soyuq münasibətdə olmağı seçir, həyatı boş və mənasız hesab edirlər. Həmişə kədər, qəm, narazılıq və dəyərsizlik duyğuları içində olurlar. Melanxolilya depressiyaya çevrilə bilər və ağır depressiya nəticəsində hətta özünə qəsdlə də nəticələnmə bilər” [Ümumi psixologiya., 2002]. Melanxolik insan sakit bir həyat keçirmək üçün təklifi seçir. Mövcud olduğu dünya və cəmiyyətlə ayaqlaşma bilmədiyini hiss edir, bir tamaşaçı, seyrci kimi kənardə qalmağı üstün tutur.

Pedaqoji ustalığı səciyyəli olan əsas amillərdən biri də müasir təlim texnologiyalarından səmərəli istifadə etmək bacarığıdır. Müəllim öz üzərində fasiləsiz işləməli, özünü inkişaf etdirməlidir, çünki öyrənmədən öyrətmək mümkün deyil. Əks halda, heç bir uğurdan söhbət gedə bilməz. Müəllim tədris etdiyi fənnin nəzəri və metodik əsaslarını dərinləndirərək bilməklə yanaşı, nəzəriyyənin təcrübəyə, metodikaya tətbiq edilməsi texnologiyalarına dərinləndirilməlidir. Metodoloji əsasları dərinləndirərək bilən müəllim nəzəri bilikləri tətbiq etmək üçün tədris etdiyi fənni şagirdlərinə sevdirər, onlarda fənnə maraq yarada bilər. Motivasiya əsasında təşkil olunan dərslərdə şagirdlər yorulmurlar, əksinə, hər dəfə yeni nə işə öyrənirlər.

Müasir dövrdə texnoloji inkişaf təlim prosesinə ciddi təsir edir. Odur ki, müəllim nəzəriyyə, metodika ilə yanaşı, müasir təlim texnologiyalarını da bilməli, təlim metodlarından səmərəli istifadə etməyi bacarmalıdır. Müəllimin pedaqoji ustalığı tədris etdiyi fənnin digər fənlərlə inteqrativliyində də əks olunur. İnteqrativ dərslər mövzunun asan mənimsənilməsinə, uzun müddət yadda saxlanılmasına xidmət etməklə yanaşı, elmi bilikləri həyatı bacarıqlarla əlaqələndirir və tətbiqini öyrədir. Bu mənada dil fənlərinin tədrisi prosesində mənimsədilən biliklər şagirdlərin yazılı və şifahi nitqinin formalaşmasına, eyni zamanda, sosial mühitdə ünsiyyət qurma bacarıqlarının tətbiqinə xidmət edir.

Müəllim özünə, bilik-bacarıqlarına inanar, geniş dünyagörüşlü, dözümlü, ünsiyyətçi, iradəli şəxsiyyətlər yetişdirmək üçün hər bir şagirdə qayğı ilə, məsuliyyətlə, sevgi ilə, eyni zamanda, tələbkarlıqla yanaşmalı, hansı yaşda olmalarından asılı olmayaraq, onlarla şəxsiyyət kimi rəftar etməli, fikirlərinə hörmət etməli və suallarını cavablandırmalı, onlar üçün qaranlıq qalan məsələləri izah etməlidir.

Pəşəkar müəllim həm də psixoloq olmalıdır. Müxtəlif tipli və fərqli təbəqələrə məxsus ailələrdən gələn şagirdlər fərqli psixoloji xarakterlərə malik olurlar. Onla-

rın yeni mühitə uyğunlaşmaları, müəllim və şagird kollektivinə adaptasiya olunmaları pedaqoji səriştəlilik tələb etməklə yanaşı, pedaqoji və psixoloji metodların integrativliyindən məqsədyönlü istifadə etmək zərurəti yaradır.

Şagirdin qısa müddət ərzində və asan sosiallaşmasına təsir edən amillərdən biri də ailə – məktəb, müəllim – valideyn, valideyn – övlad münasibətlərinin düzgün qurulması, onlar arasında hörmət, sevgi, qayğıkeşlik, əməkdaşlıq münasibətlərinin daha fəal olmasıdır. Bunun üçün müəllim şagirdlərin ailə üzvlərini, xüsusilə də valideynlərini tanımalı, onların həyat tərzi haqqında ətraflı məlumat əldə etməli, sosial-psixoloji vəziyyətləri ilə tanış olmalıdır. Vaxtaşırı valideynlərlə görüşlərin təşkil edilməsi, məktəb tədbirlərində onların fəallığına nail olunması müəllimin iş planına daxil edilməlidir. Müəllim uşağın tərbiyə olunması məsələlərində valideynlərin yaxın köməkçisi, məsləhətçisi olmalıdır, lakin bu zaman müxtəlif xarakterlərə malik olan valideynlərin özlərinə də həssaslıqla yanaşmaq lazımdır.

Nəticə / Conclusion

Aparılan müşahidələr və araşdırmalara əsaslanaraq, belə nəticəyə gəlmək olar ki, uşaqların, yetişməkdə olan gənc nəslin təlim-tərbiyəsində, düşdüyü mühitə adaptasiya olunmasında, sosiallaşmasında ailə və məktəbin xüsusi rolu vardır. Buna görə də bu işdə ailə ilə məktəb əməkdaşlıq etməli, bir-birinə yardımçı olmalıdır. Bu məqsədlə həm valideynlər, həm də müəllimlər öz fəaliyyətlərində şagirdlərə diferensial yanaşma prinsipini rəhbər tutmalıdırlar. Müəllim öz xalqının adət-ənənələrinə, tarixinə, mədəniyyətinə, insanlarına, dəyərlərinə hörmətlə yanaşmalı və onları təbliğ etməli, xalqını, vətəninə sevmə, ona hörmət və sevgi ilə yanaşan, tarixinə, adətlərinə, mədəniyyətinə bələd olan nəsil yetişdirməlidir. Bu barədə ulu öndər Heydər Əliyevin bir fikrini qeyd etmək yerinə düşərdi: “Biz öz milli-mənəvi, dini dəyərlərimizlə, adət-ənənələrimizlə fəxr edirik. Bizim xalqımız yüz illərlə, min illərlə adət-ənənələrimizi, milli-mənəvi dəyərlərimizi yaradıbdır və bunlar indi bizim xalqımızın mənəviyyatını təşkil edən amillərdir” [H.Əliyev]. Bu baxımdan milli xüsusiyyətlərimizin gənc nəsllə aşılınması, sosial mühitdə adət-ənənələrimizə əməl olunmasına nail olmaq üçün ailə – məktəb münasibətlərini məqsəduyğun şəkildə formalaşdırmaq lazımdır.

Deyənlərdən bu nəticəyə gəlirik ki, müəllimin ən böyük uğurlarından biri cəmiyyətin və şagirdlərinin sevgisini, inamını, etibarını qazanmaq, nüfuz sahibi olmaqdır. Yüksək əxlaqi keyfiyyətlərə, etik davranışa, aydın və səlis nitqə, dərin, hərtərəfli biliyə, metodik bacarıqlara malik olan müəllimlərin yetirmələri təlim nailiyyətləri ilə yanaşı, sosial bacarıqlara da sahib olurlar. Sosial bacarıqların inkişafında ailənin və məktəbin rolu danılmazdır.

Məktəb və ailə şagirdlərin sosiallaşmasında mühüm amil kimi

Məqalənin aktuallığı ondan ibarətdir ki, yetişməkdə olan gənc nəslin tərbiyə olunması yeni yanaşmalar tələb edir. Onların mühitə adaptasiya olunmasında, sosiallaşmasında şagird – məktəb – ailə münasibətlərinin düzgün qurulmasının vacibliyi bütün dövrlərdə öz aktuallığı ilə diqqəti cəlb edir.

Məqalənin elmi yeniliyi. Məqalədə şagirdlərin təlim nəticələrinin yüksək olması ilə yanaşı, onların sosial bacarıqlarının formalaşmasında və müəyyən sosial mühitə adaptasiya olunmalarında ailə – məktəb münasibətlərinə yeni yanaşmalar təqdim olunur. Bu yanaşmalar şagirdlərin sosiallaşmasına təkan verəcək və onu asanlaşdıracaq.

Məqalənin praktik əhəmiyyəti. Məqalə şagirdlərin sosiallaşması, məktəb – şagird, şagird – müəllim, valideyn – övlad münasibətlərinin formalaşması məsələlərində məsləhətverici və təklifyönümlü əhəmiyyətə malikdir. Məqalədən ali və orta-ixtisas məktəblərinin müəllimləri, tələbələr, magistrar, müvafiq sahə mütəxəssisləri, metodistlər, tərbiyəçi-müəllimlər, valideynlər də bəhrələnmə bilirlər.

İstifadə olunmuş ədəbiyyat / References

1. Ağayev Ə., Rzayev Y., Hüseynova T., Vahabova T. (2008). Sosial pedaqogika. Bakı, ADPU, 177 s.
2. Cəbrayilov İ. (2011). Şəxsiyyətyönümlü təhsil və vətəndaş cəmiyyəti. Bakı, “Mütərcim”, s. 80.
3. Əliyev P., Qəribov Ş., Əsədova İ. (2019). Məktəbəqədər təhsil müəssisələrinin idarə olunmasında dəyərlər sistemi (metodik vəsait). Bakı, “Mütərcim”, s.157-196.
4. Əsədova İ. (2015). Təhsilin milli və bəşəri dəyərlər əsasında təşkili. ARTİ-nin “Elmi əsərlər”i, № 4, Bakı, s.115-118.
5. Hacıbəyov Üzeyir. (1985). Seçilmiş əsərləri. Bakı, “Yazıçı”, 653 s.
6. Hüseyn Cavid. (1985). Əsərləri. Bakı, IV cild, s. 225.
7. Komenski Y. (2015). Böyük didaktika. Bakı, “Elm və Təhsil”, 360 s.
8. Quliyev S. (2005). Ailə pedaqogikasının ümumi problemləri. Bakı.
9. Mikayılov Ş., Bəkirova A. (2017). Azərbaycan ədəbiyyatı – mənəvi dəyərlər xəzinəsi. Bakı, “Araz”.
10. Muradova Z. (2016). Şəxsiyyətyönümlü təhsilin mahiyyəti. ARTİ-nin “Elmi əsərlər”i, № 2.
11. Nizami Gəncəvi. (2004). “Xəmsə”. “Leyli və Məcnun”. (Az danışmağın gözəlliyi). (S.Vurğunun tərcüməsi). Bakı, Şərq-Qərb, 288 s.
12. Ümumi psixologiya. (2002). (ali məktəblərin bakalavr pilləsi üçün dərslik). Bakı, 626 s.